Бутченко Т. Механизм социально-политического проектирования: принципы функционирования
Рассматриваются принципы функционирования механизма социально-политического проектирования на трех уровнях: ценностно-волевом, концептуальном и перцептуальном.
Ключевые слова: *социально-политическое проектирование, механизм проектирования, принципы, закономерности.*

Butchenko T. The Mechanism of Social Political Projecting: the Principles of Function
The principles of social political projecting mechanism are investigated on three levels: value-volitional, conceptual and perceptual.
Keywords: *social political projecting, mechanism of projecting, principles, correlations.*

УДК: 141.7:316.4.063

Надія Абаніна
викладач кафедри соціології
Запорізького національного університету

МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «СОЦІАЛЬНИЙ ОПІР»

У статті проведене етимологічний аналіз поняття «опір». На основі виявлених його родових та видових ознак уточнене визначення поняття соціального опору в його онтологічних, гносеологічних, аксіологічних та праксеологічних аспектах. Запропонована цілісне розуміння сутності соціального опору.
Ключові слова: *опір, соціальне, соціальний опір.*

У сучасній науковій літературі широко використовується поняття соціального опору, як невід'ємної частини функціонування суспільства. У дослідженнях, присвячених даному феномену, поняття «соціальний опір» вживають не окреслюючи його змістовного навантаження та не уточнюючи специфіки даного явища відносно проблеми, яку досліджують. Тлумачення поняття «соціальний опір» відсутнє у словниках філософського та соціально-філософського спрямування, саме тому для його визначення необхідно зупинитися на розгляді загальних родових характеристик поняття «опір», відносно якого «соціальний опір» виступає як видове.

Для виділення суттєвих ознак соціального опору корисним буде його етимологічний аналіз, який сприятиме визначенню суттєвих смислів поняття у його первинному значенні та розгляду дефініції «соціальний опір» у дисертаційному дослідженні.

У «Великому тлумачному словнику української мови» поняття «опір» визначається як «1. Дія за значенням опиратися, чинити опір. 2. Здатність протистояти, протидіяти кому-, чому-небудь, боротися, змагатися з кимось, чимось. 3. Спец. Властивість, здатність кого-небудь протистояти

певним впливам, змінам, а також сила, ступінь такого протистояння» [3, с. 674].

Тлумачний словник В. Даля пояснює «опір» (російською. «сопротивление») через поняття навпроти або проти когось або чогось. «Опиратися …, протидіяти, противитися, повставати речовими або моральними силам; відводити напад, захищатися; або не припускати будь-чого, намагатися відхилити; не підкорятися, боротися … [5, с. 272].

У «Французькому тлумачному словнику Ле Роберт» поняття опір (французькою «Résistance») визначається як «II). Людська дія (акція) I) дія за допомогою якої намагаються зробити іншу дію безрезультатною. (Дія спрямована проти себе) [17, с. 1241].

Оксфордський тлумачний словник визначає опір (англійською «resistance»), як поняття яким позначають: 1. «знаходження у опозиції планам, ідеям; відмовлятися приймати їх. 2. Опозиційна діяльність з використанням сили. … 4. Сила яка зупиняє рух чогось, або уповільнює його. 6. Організація яка чинить опір владі, особливо у країнах, що знаходяться під контролем ворога [16, с. 1001].

Отже, до однієї із суттєвих ознак соціального опору, що закладена в його етимологію, ми можемо віднести спрямованість проти когось або чогось. Дана ознака виражається в певних соціальних діях і передбачає дії у відповідь. Суттєвим для соціально-філософського осмислення соціального опору є визначення поняття «опір», яке наводить О. Богданов. Незважаючи на те, що він не наділяє це явище якостями самостійності або особливості, він зазначає, що «опір»: «Це та ж активність, але взята з іншої точки зору – як протиставлена іншій активності. Коли дві людини борються, активність однієї є опір іншої, і навпаки. Також, якщо дві армії, два класи борються між собою, то активність кожної сторони є опором для іншої, справа лише в точці зору того, хто пізнає» [1, с. 116]. Цей підхід показує, що опір є результатом соціальної взаємодії і, таким чином, розширює розуміння соціального опору в аспекті дослідження міжсуб'єктних відносин.

Важливо проаналізувати специфіку такої взаємодії, яка породжує соціальний опір. Розбалансування системи «потреби – особисті можливості», або «мотиви – умови середовища» обумовлює виникнення напруги в процесі взаємодії. Перешкоди на шляху досягнення мети призводять до зростання активності людини, яка набуває форми вираження негативних емоцій різної сили та характеру. Така ситуація породжує напругу, яка і характеризує увесь процес протікання соціального опору. Для напруги властиві риси психологічного дискомфорту, підвищення рівня активності та значні витрати нервової

енергії. Рівень напруги залежить від психічних якостей кожної людини і від цього залежатиме і рівень активності здійснюваного опору.

Е. Дюркгайм пов'язує виникнення опору в процесі взаємодії із поєднанням колективного та індивідуального в людині. Кожен прагне слідувати настроям своєї особистої природи, і при цьому протидіяти соціальному відчуттю, яким він проникнутий, яке здійснює тиск на нього. «Немає жодного сумніву, що ми можемо зазнавати їхнього впливу в тій мірі, у якій ми долучені до суспільної групи й переймаємося її життям; але якщо ж ми навпаки, становимо собою автономну особистість, котра відмежовує себе від суспільної особистості, то будемо чинити опір їхньому впливові й намагатимемося їх уникнути. … Отож, суспільство чинить тиск, щоб погамувати наші доцентрові тенденції, а ми, зі свого боку, з такою ж метою чинимо подібний тиск на інших людей. У такий спосіб ми зазнаємо впливу того ж тиску, який здійснюємо щодо інших індивідів» [7, с. 400–401]. Звідси з'являється тиск, яким проникнуте усе соціальне життя і у відповідь на який виникає соціальний опір. Він стримує різноспрямовані устремління людей та творить соціальність. Отже, ще одна обов'язкова ознака опору, – це наявність протистояння, що характеризує двох чи більше суб'єктів соціального процесу. Коли одна або декілька сторін здійснюють тиск, а інша (інші) відповідають опором у різних формах.

Суб'єктами соціального опору постають соціальні системи різного порядку. Залежно від типу соціальної системи опір може здійснюватися окремою особистістю, їх групою або соціальною спільнотою (класом, нацією, народом), які в соціальному світі можуть розглядатися як соціальні цілісності. При розгляді соціального опору, який чинить соціальний інститут або соціальна організація, варто зважати на той факт, що вони є лише провідниками опору. Суб'єкт соціального опору – завжди людина. «Держава та усі інші організації представляють собою, у межах такого підходу, лише засоби, інструменти, за допомогою яких ті чи інші соціальні групи реалізують свої інтереси, досягають власних цілей» [9, с. 162]. Роль людини в процесах розгортання соціального опору має вирішальний характер. Отже, наявність суб'єкта соціального опору та наявність протистояння з цього приводу, яке характеризується напругою, супроводжується активністю та виникає в процесі соціальної взаємодії, є обов'язковими ознаками соціального опору, ці ознаки присутні у будь-якій формі його вияву.

Доцільним видається навести визначення поняття «опір», яке є у словнику-тезаурусі під редакцією А. Баранова та Д. Добровольського: «Опір – це негативна реакція на зовнішній вплив», «Опиратися – прагнути

подавити зовнішню дію; не піддатися зовнішній дії» [13]. У цьому визначенні окреслюється характер опору: це негативна реакція. Отже, виникнення опору обумовлене негативним сприйняттям зовнішнього впливу. Також підкреслюється зовнішність впливу відносно суб'єкта опору.

Наведені у тлумачному словнику Т. Єфремової визначення опору поділяються на два види: сучасне та несучасне. Знання того, які значення вкладали в поняття «опір» у минулі часи, дає можливість відкрити нові грані «соціального опору» як соціально-філософського поняття. Опір у застарілому розумінні визначається як можливість «1) витримувати напад з боку будь-кого, будь-чого, здійснювати протидію; 2) не піддаватися зовнішньому фізичному впливу, протистояти» [8]. У сучасному розумінні наводиться таке визначення опору – «якість здійснювати протидію яким-небудь впливам та змінам» [8]. Отже, спостерігається зміщення акцентів у розгляді соціального опору від вивчення його як методу протистояння активним діям фізичного характеру (наприклад, оборона – протидія нападам), де увага акцентується на таких характеристиках суб'єкта, як здатність «не піддатися», «витримати», до опору впливам, що не несуть прямої фізичної загрози (наприклад, упровадження інновацій), при цьому виникає здатність «протидіяти», яка включає моменти ініціалізації опору.

Єдине визначення поняття «опір», наведене у філософському словнику ґрунтується на дослідженнях З. Фрейда та його послідовників. «Опір у психоаналізі –визначається як – феномен, сили і процеси, які перешкоджають усвідомленню інформації шляхом протидії переходу спогадів, уявлень і симптомів із безсвідомого у свідомість. Проявляється переважно у формах неусвідомлюваної протидії людей буденному усвідомленню витісненого і неусвідомлюваної протидії пацієнта психоаналітику і видужанню. Наявність опору вважається ознакою психічного конфлікту» [11, с. 641]. У дослідженнях опору в теорії психоаналізу було зроблено акцент на тому, що «опір» є силою, яка перешкоджає здійсненню певного процесу усвідомлення. І хоча даний погляд не можна ігнорувати, філософське розуміння поняття «соціальний опір» потребує ширшого дослідження

Поняття «опір» зустрічається в соціологічних словниках у двох розумінням. У першому – новітній соціологічний словник визначає «соціальний опір як протидію чи опозицію» [14, с. 327]. Це визначення має дещо спрощений характер, обмежуючи опір лише такими проявами, як протидія та опозиція. І хоча протидія та опозиція є одними із найсуттєвіших ознак опору, визначення поняття опору за допомогою синонімів значно звужує його семантичне поле та не дозволяє розкрити

усієї глибини його значеннєвої сутності, зводячи опір до одного із видів реакції на загрозу чи тиск. Таке розуміння обумовлює втрату якісної визначеності поняття опір та значно ускладнює його дослідження. Додає складності і той факт, що «протидія» у цьому словнику визначається як опір, який здійснюється суб'єктом будь-якому впливу на нього, а «опозиція», або як «незгода, протидія, опір, протиставлення своїх поглядів будь-яким іншим поглядам» або ж як «група осіб всередині будь-якого суспільства, організації, партії чи колективу, яка здійснює протидію владі» [14, с. 220]. Така плутанина у визначеннях свідчить про те, що поняття «опір» не розроблялося в теоретичній соціології, незважаючи на його широке використання при аналізі соціально-політичних процесів. Поняття «опозиція», та «протидія» можуть використовуватися у визначенні соціального опору для уточнення специфіки його дії, підкреслюючи спрямованість його на подолання руйнуючого соціальне життя впливу.

У другому розумінні визначення поняття «опір» наводиться опосередковано, через поняття «опір через ритуал». «Опір через ритуал» – (resistance through ritual) – ритуалізовані стилі молодіжної культури робітничого класу, а також поведінка під час дозвілля (наприклад, піжони), які можна інтерпретувати як спрямовані на опір структурним та культурним змінам. … Такі молодіжні субкультури виникають у часи соціального перевороту – краху суспільного, пов'язаного чи то з відносним багатством або безробіттям – і, як вважають, є «договірними відповідями» на ці обставини. У даному процесі продукти масової культури не просто приймаються, але й багато інтерпретуються, щоб виразити субкультурні інтереси [6, с. 216]. У цьому визначенні поняття «опір» визначається через поведінку, спрямовану на опір структурним змінам. Це є видовим визначенням, при цьому не вказуються родові ознаки опору. Опір у своєму визначенні не обмежується лише структурними характеристиками, а включає і функціональний опір та опір системи у своїй цілісності. Важливими для визначення «опору» такі зазначені сутнісні риси опору: він є реакцією на структурні та культурні зміни і виникає в часи соціальної напруженості.

У «Великій енциклопедії» наводиться визначення поняття «опір податкам», який визначається як «невиконання своїх податкових обов'язків. В історії людства протести проти податкового тягаря неодноразово призводили до заколотів та насильницької зміни державного устрою. З часом провідною формою опору податкам стало ухилення від сплати податків» [2, с. 571]. Опір тут розуміється як невиконання, або ухилення від обов'язків. Це визначення окреслює

можливі прояви соціального опору (протести, заколоти), включає насильство до можливих методів здійснення опору та доповнює визначення опору неактивними формами діяльності (наприклад, ухилення).

Із наведених вище визначень випливає, що опір є складним соціальним явищем, і в багатьох випадках його легше описати, ніж дати однозначне визначення. Наведені визначення дозволяють у цілому зрозуміти сутність «опору», але для глибшого аналізу доцільно провести більш детальне дослідження.

Повертаючись до етимологічного визначення поняття «соціальний опір», окреслимо змістовне навантаження та визначення необхідності вживання поняття «соціальне». Г. Осіпов визначає соціальне, як «сукупність тих або інших якостей та особливостей суспільних відносин, інтегрованих індивідами або спільнотами в процес спільної життєдіяльності в конкретних умовах, і проявляється в їхньому ставленні одне до одного, до свого становища в суспільстві, до явищ і процесів суспільного життя» [15, с. 82]. Використання поняття «соціальне» підкреслює, що опір виникає лише за умови, якщо поведінка одного індивіда знаходиться під впливом іншого індивіда або групи. Саме в процесі взаємодії та взаємовпливу одне на одного особистості або соціальні групи стають носіями та виразниками певних цінностей, інтересів, стереотипів, які, у свою чергу, й обумовлюють виникнення соціального опору. В. Воловик, розвиваючи та уточнюючи поняття соціального, вказує, що соціальне підкреслює наявність суб'єкт-об'єктних та суб'єкт-об'єкт-суб'єктних зв'язків, які є особливістю соціального, різноманіттям форм прояву суб'єкта як головної рушійної сили змін, підкреслює наявність соціальної спадщини, якою керуються люди у своїй діяльності, та визначає соціальне як «усе різноманіття форм існування людини, різних об'єднань людей, їх діяльності як способу освоєння світу, об'єктивної реальності шляхом використання результатів матеріального і духовного виробництва попередніх поколінь, змінюваних спадкоємцями у зв'язку з потребами, які перебувають у безперервному розвитку» [4, с. 102–103]. Отже, доцільність використання поняття «соціальний опір» обумовлена тим, що опір у суспільних процесах різного рівня виступає як соціальне явище та постає результатом соціальної взаємодії.

Такі поняття, як «психологічний опір», «політичний опір», «економічний опір» можуть розглядатися як поняття, які стоять в одному ряду із соціальним опором (у вузькому смислі) та об'єднуються одним поняттям «опір». Але в силу того, що опір у будь-якій із сфер соціального життя обов'язково передбачає участь певної частини соціуму (однієї

особистості або цілої спільноти), кожна форма прояву опору в суспільстві є соціальною.

Дослідження опору в соціальному світі націлене на вивчення опору соціальних цілісностей, які виступають не просто сукупністю біологічних якостей живого, але і якостями, сформованими впливом соціального життя. Соціальне життя як спільне співбуття людей, яке включає матеріальні та духовні явища і процеси, різні сторони суспільного життя: економічну, політичну, культурну, духовну, в їх багатосторонній взаємодії, визначає специфіку існування соціального опору. Складність соціального життя обумовлює необхідність всебічного аналізу соціального опору з урахуванням усіх проявів та впливів оточуючого середовища.

Соціальне життя визначається сукупністю біологічних та соціальних чинників в їх якісній єдності. Вітальні чинники мають першочергове значення для забезпечення життя і, відповідно, їх порушення першочергово обумовлює опір соціальної цілісності. Із розвитком соціальності виникають такі рівні організації свідомості людини, як душевна та духовна. Чим вищий рівень організації свідомості людини, тим більше чинників включено до переліку життєвозначущих і, відповідно, тим частіше виникатиме опір. Процес переходу від нижчих форм потреб до вищих опосередкований історичним розвитком та відбувався тривалий період. Різні соціальні спільноти володіють різним рівнем сформованості потреб, саме тому при дослідженні соціального життя необхідно аналізувати єдність біологічного, особового та соціального, суттєвого в людині, диференціюючи рівень організації соціальної цілісності.

У цілому здійснення розвитку світу відбувається шляхом еволюційних та революційних змін. Еволюційний розвиток передбачає повільне накопичення кількісних змін та перетворення їх у якісні, революційний розвиток змінює якісно-кількісне визначення системи стрибкоподібно, наділяючи її новою якістю. Перехід від однієї якості до іншої шляхом накопичення кількісних змін здійснюється як стрибок у результаті якого система переходить на новий рівень; опір опосередковує цей перехід.

Набуття нової якості системою не завжди позитивно впливає на її життя та подальший розвиток як покращення умов існування. Набуті якості можуть руйнувати існуючий рівень та негативним чином впливати на цілісності життя. У зв'язку з цим актуалізується опір як фактор недопущення руйнуючих життя системи змін. Він виступає своєрідним фільтром для неякісних змін, які несуть із собою загрозу для життя

системи. Сила дії опору залежить від багатьох факторів і з часом життєстверджуюче спрямування опору може перетворитися на руйнуюче життя. Така ситуація може скластися за умови необхідності переходу до нової якості, проте неможливості подолання соціального опору.

Важливим аспектом осмислення соціального опору в суспільних процесах є визначення поняття «міра» як якості впливу соціального опору на розвиток. «Міра – це філософська категорія, яка відображує співвідношення, гармонію кількісних і якісних ознак предмета. Міра – це протяжність (інтервал) кількісних змін, у межах якої якість залишається незмінною. Бути в мірі означає не виходити за межу, не переходити в іншу якість» [12, с. 583]. Соціальний опір може виступати як конструктивне явище, яке сприяє розвитку життя соціальної системи, або ж деструктивне, тобто таке, яке веде до руйнації та загибелі. Межа між конструктивністю та деструктивністю визначається мірою соціального опору. Міра соціального опору зберігається тоді, коли баланс тиску та опору в системі урівноважений. Урівноваженість у даному випадку свідчить про можливість системи сприймати зміни та розвиватися в напрямку розширення міри життя. Стиснення міри життя призводить до збільшення міри смерті. Міра смерті характеризується неможливістю подальшого якісного розвитку системи та збереження її цілісності.

Наступним кроком у визначенні поняття є синтезування онтологічних, гносеологічних, аксіологічних та праксеологічних аспектів поняття «соціальний опір», у його становленні як категорії соціальної філософії.

Системний аналіз онтологічних аспектів соціального опору виявив наявність універсальної сутності та буттєвої основи соціального опору. Онтологічна основа соціального опору проявляється у взаємодії людини із зовнішнім середовищем, крізь опір людина підтверджує своє фізичне та соціальне існування, пізнає світ навколо себе, визначає характер впливу суспільства на розвиток життя. Соціальний опір виступає мірою соціальних змін і фактором стабільності у поступальності соціального розвитку. Онтологічні основи соціального опору закладені на глибинних рівнях суспільної свідомості, та постійно присутні в соціальному бутті, соціальний опір не прив'язаний до якоїсь конкретної соціально-історичної характеристики суспільства, він трансформується та супроводжує процеси соціального розвитку. У процесі соціального розвитку вдосконалюються механізми опору, які забезпечують виживання людства у пікові, екстремальні періоди, коли світ знаходиться на межі самознищення. Соціальний опір, спираючись на усвідомлення людиною свого існування, здатен самообмежувати світ у необхідній мірі.

Гносеологічні аспекти дослідження соціального опору розкривають його сутність як пізнавальної соціально-філософської категорії, що визначає закономірності суспільного буття, у процесах розвитку та обмеження опором негативних впливів на міру життя. Поняття «соціальний опір» відображає характер процесів соціальної реальності, сприяє розширенню знання про їх стан та динаміку розвитку. Використання поняття «соціальний опір» прирощує соціальне знання про сутність соціальних змін у аспекті їхнього впливу на міру життя соціальної цілісності. Історична дійсність свідчить про спрямованість соціального опору на недопущення розповсюдження та використання технологій, які загрожують руйнацією життя. Прикладом прояву опору з цією метою є рухи пацифістів проти поширення зброї масового знищення (атомної, водневої і т. д.) або рухи за відстоювання національної самобутності. Зворотною стороною цих процесів є, наприклад, опір Середньовічної церкви, представлений Святою інквізицією, який був спрямований на відстоювання консервативної системи, яка чинила опір розвитку науки, розповсюдженню серед широких мас наукових відкриттів, що суттєво змінювали уявлення про світ. Прикладом є вплив сучасних зацікавлених груп у нерозповсюдженні знань про можливості використання чистих форм енергії або знищення бідності. Отже, гносеологічний аспект дослідження соціального опору свідчить про наявність суттєвого впливу поняття «соціального опору» на розвиток пізнавальної сфери суспільного буття.

Аксіологічні аспекти соціального опору полягають у відстоюванні загальнолюдських цінностей, які відображають міру соціального життя. Соціальний опір виступає тим суспільним механізмом, який покликаний не допустити руйнації життя, як головної цінності людства. Керуючись цінністю людського життя, опір стримує негативний вплив змін та забезпечує збереження традицій, їх поступальну трансформацію. «Якщо зовнішні вимоги суперечать важливим для групи цінностям, їм буде чинитися опір» [10, с. 104]. Соціальний опір виникає на межі розриву між упроваджуваними змінами та потрібними для гармонійного розвитку і стабільності суспільства цінностями. Соціальний опір не допускає руйнації ціннісної основи суспільства, стримуючи натиск змін, які загрожують сталості світобачення, культурної самобутності та моральності суспільства. Аксіологічні аспекти опору закладені в спрямованості опору на збереження міри життя, протидію насильству, жорстокості та зловживанню життям людини. Застосовуючи механізми соціального опору людство досягло сучасного розвитку прав та свобод, як найвищу цінність людства утвердило життя людини.

Праксеологічні аспекти соціального опору полягають у вивченні можливостей використання механізмів опору у процесі соціального управління, в галузі впровадження соціальних змін, визначення характеру їх впливу на міру життя соціальної системи, в аспекті проектування та прогнозування, у дослідженні можливих та визначенні необхідних шляхів розвитку. Розуміння сутності соціального опору розширює бачення соціальних процесів, сприяє системному та цілісному розгляду соціальної взаємодії та об'єктивній оцінці процесів, які протікають у сучасному світі. Саме тому феномен соціального опору вимагає не тільки конкретно-наукового, але й соціально-філософського осмислення буттєвих основ та сутнісних джерел його існування в єдності онтологічних, гносеологічних, аксіологічних та праксеологічних аспектів.

Спираючись на попереднє дослідження особливостей опору та аналіз підходів до його розуміння в різних сферах вивчення суспільних відносин, важливим видається визначення родових та видових ознак соціального опору. Родовою ознакою соціального опору є протидія суб'єкту соціальної реальності. Соціальний опір знаходиться у залежності від сторони, яка чинить тиск, виступаючи вторинним, відносно тиску, явищем. У процесі здійснення соціального опору суб'єкт-об'єктні зв'язки, що передбачають активність суб'єкта із впровадження змін і сприйняття соціальної зміни певною соціальною цілісністю, переходять у суб'єкт-суб'єкт-об'єктні, опосередковуючи зміну активністю двох сторін взаємодії. Активність суб'єкта соціального опору спрямована на недопущення впровадження змін або впровадження їх за умови певної трансформації. Отже, родова сутність опору проявляється у специфічній взаємодії, яка характеризується активністю, спрямованою на подолання активності іншої сторони. До видових ознак соціального опору можна віднести спрямованість на подолання впливів, які загрожують цілісності соціальної системи, визначення міри життя соціальної системи, відстоювання стабільності та спадковості соціальних процесів.

Виходячи із цього, можна визначити соціальний опір як соціальне філософське поняття, що відображає активну діяльність соціальних суб'єктів, яка спрямована на збереження цілісності соціальної системи, визначає міру змін і стабільності на противагу руйнації соціального життя.

Дане визначення включає онтологічний аспект як відображення активної діяльності та взаємодії соціальних суб'єктів, визначення міри змін і стабільності; гносеологічний аспект – це соціально-філософське поняття, яке відображує діяльність соціальної системи по збереженню цілісності; аксіологічний аспект полягає у спрямованості на збереження

цінності у противагу руйнації соціального життя; праксеологічний аспект – це активна діяльність та взаємодія суб'єктів проти руйнації соціального життя. Універсальність та масштаб проявів соціального опору дозволяють говорити про міжнауковий статус цього поняття та становлення його у як категорії соціальної філософії.

Література

1. Богданов А. А. Тектология. (Всеобщая организационная наука) : в 2 кн. Кн. 1 / Александр Александрович Богданов – М. : Экономика, 1989. – 304 с. – (Экон. наследие). 28
2. Большая энциклопедия : в 62 т. – М. : ТЕРРА, 2006. – Т. 46. – 592 с. /31
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови : 170 000 слів і словосполучень / [уклад. і гол. редактор В. Б. Бусел]. – К. ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2004. – 1440 с. 42
4. Воловик В. І. Ідеологія державотворення і основні фактори її розвитку / В. І. Воловик // Культурологічний вісник : Науково-теоретичний щорічник Нижньої Наддніпрянщини. – Запоріжжя, 2001. – Вип. 7. – С. 62–65. //50
5. Даль В. Толковый словарь живого великорусского языка / Владимир Даль : Т. 1 – 4. – М. : Рус. язык., 1989 – 1991. – Т. 4 : Р – ν. – 1991. – 683 с., 1 портр. 72
6. Джери Д. Большой толковый социологический словарь = Collins dictionary of sociology : Рус.-англ. Англ.-рус. / Дэвид Джери, Джулия Джери. – М. : Вече, АСТ, 1999. – Т. 2 (П-Я) – 528 с. : ил. //79
7. Дюркгайм Е. Самогубство : Соціологічне дослідження / Еміль Дюркгайм ; пер. з фр. Л. Кононович. – К. : Основи, 1998. – 519, [1] с. //85
8. Ефремова Т. Ф. Толковый словарь словообразовательных единиц русского языка : ок. 1900 словообразоват. единиц [Электронный ресурс] / Т. Ф. Ефремова. – 2-е изд., испр. – М. : Астрель : АСТ, 2005. – 636, [2] с. // Мир словарей. – Режим доступа : http://mirslovarei.com/content_efr/Soprotivljat-sja-nesov-111300.html //86
9. Казаков В. С. Соціальний конфлікт : проблема визначення / В. С. Казаков // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2004. – № 3. – С. 156–166. // 99
10. Менеджмент в организациях / [Г. Саймон , Д. Смитбург , В. Томпсон]. – М. : Экономика, 1995. – 335 с. //139
11. Новейший философский словарь / [гл. науч. ред. и сост. А. А. Грицанов]. – Минск : [Изд. В. М. Скакун], 1999. – 877 с. //149
12. Причепій Є. М. Філософія : [підручник для студентів вищих навчальних закладів] / Є. М. Причепій, А. М. Черній, Л. А. Чекаль. – 2-ге вид., випр., доп. – К. : Академвидав, 2006. – 592 с. – (Альма-матер). // 167
13. Словарь-тезаурус современной русской идиоматики : около 8 000 идиом современного русского языка [Электронный ресурс] / под ред.: А. Н. Баранова, Д. О. Добровольского. – М. : Мир энциклопедий Аванта+, 2007. – 1134, [2] с. – (BIBLIO) // Словари русского языка. – Режим доступа:

http://www.jiport.com/?sname=tez&sw=%D1%81%D0%BE%D0%BF%D1%80%D0%BE%D1%82%D0%B8%D0%B2%D0%BB%D0%B5%D0%BD%D0%B8%D0%B5 // 185

14. Социологический энциклопедический словарь: на рус., англ., немец., фр. и чеш. языках / редактор-координатор – Г. В. Осипов. – М. : ИНФРА-М, 1998. – 448 с. // 190
15. Социология. Основы общей теории : учеб. для вузов / [Г. В. Осипов, Л. Н. Москвичев, А. В. Кабыща и др.] ; отв. ред. Г. В. Осипов, Л. Н. Москвичев ; Рос. акад. наук. Ин-т социально-полит. исслед. – М. : Норма : Инфра-М, 2002. – XX, 888 с. // 192
16. Hornby A. S. Oxford advanced learner's dictionary of current English / Ed. by S. Wehmeier, Phonetics ed. M. Ashby. – 6th. – Oxford : Oxford univ. press., 2002. – XIV, 1422 p.//247
17. Le Robert Méthodique / [Rédactiondirigee par Josette Rey-Debove, docteur és letters]. – Paris : Dictionnaires Le Robert, 1984. – 1617 n. //249

Абанина Н. Методологические основы определения понятия «социальное сопротивление»

В статье проведен этимологический анализ понятия «сопротивление». На основе выявленных родовых и видовых признаков уточнено определение понятия «социальное сопротивление» в его онтологический, гносеологических, аксиологических и праксеологических аспектах. Предложено целостное понимание сущности социального сопротивления.

Ключевые слова: *сопротивление, социальное, социальное сопротивление.*

Abanina N. Metodological base of defining the concept "social resistance"

The etymological analysis of the concept "resistance" is realized in this article. The notion "social resistance" is specified in its ontological, gynecological, and praxeological aspects on the base of common and specific features previously defined. The complex understanding of social resistance's essence is proposed in the article as well.

Keywords: *resistance, social, social resistance.*